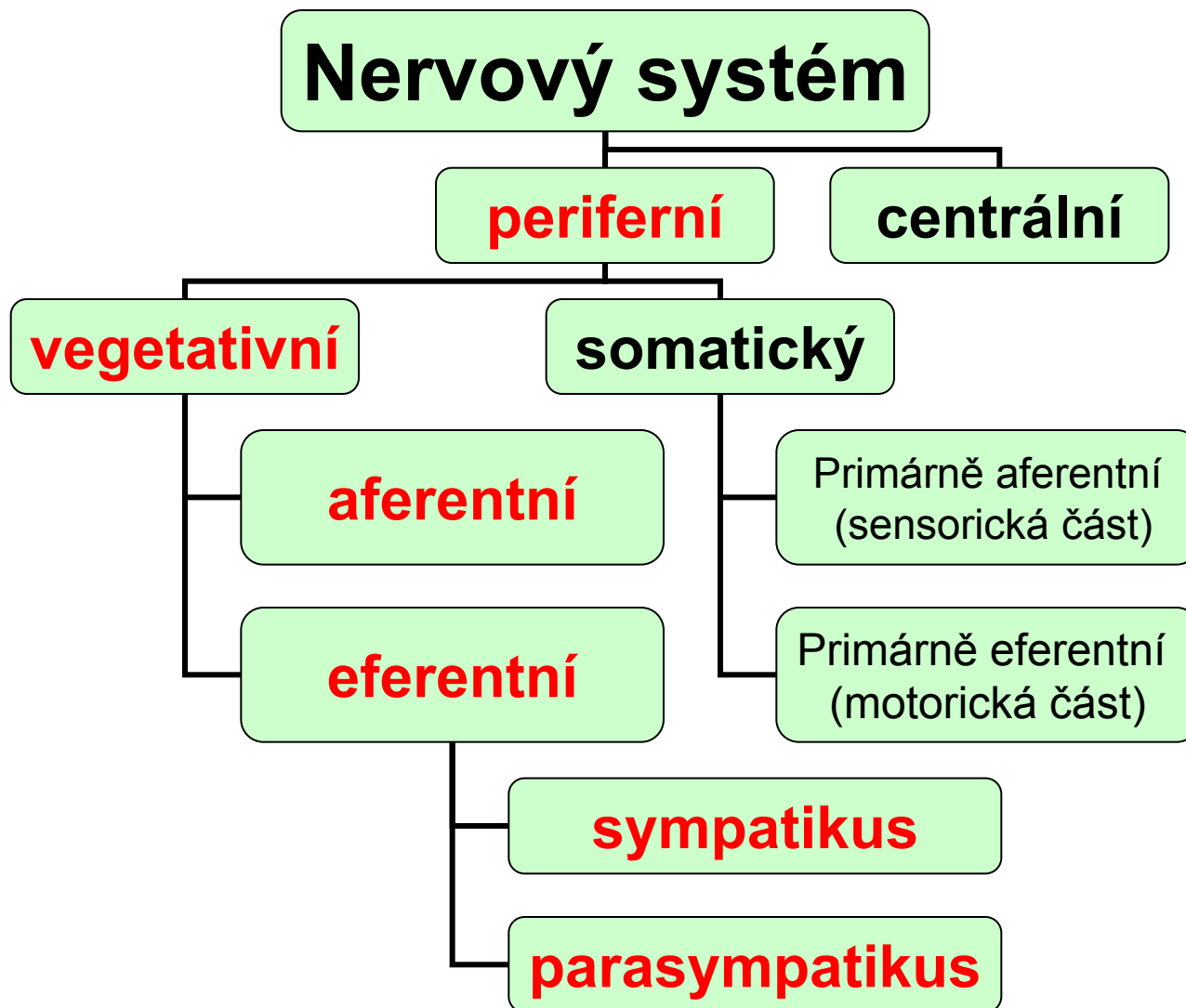

Farmakologie vegetativního nervového systému

Periferní nervový systém

```
graph TD; A[Periferní nervový systém] --> B[Vegetativní]; A --> C[Somatický];
```

Vegetativní

- autonomní
- regulace fce vnitřních orgánů a systémů (viscerální)
- součást **neurohumorální regulace organismu**

Somatický

- ovlivnitelný vůlí
- inervuje kosterní svaly

Anatomie a funkce PNS

```
graph TD; A[Anatomie a funkce PNS] --> B[Aferentní nervová vlákna]; A --> C[Centrální část VNS]; A --> D[Eferentní část VNS];
```

Aferentní nervová vlákna

- nemyelinizovaná
- vnímání bolesti
- viscerální vnímání
- řízení TK
- dýchání
- srdeční frekvence

Centrální část VNS

- prodloužená mícha a hypotalamus
- integrace fcí VNS

Eferentní část VNS

- vegetativní nervy a ganglia
- sympatikus
- parasympatikus
- (enterický systém)

Hlavní funkce VNS

- kontrakce a relaxace hladkých svalů
- funkce všech exokrinních a některých endokrinních žláz
- srdeční rytmus
- funkce GIT
- některé metabolické pochody (utilizace Glc)

Sympatikus, parasympatikus

- činnost je vzájemně regulována
  - heterotropní interakce (Ach x NA)
  - homotropní interakce – presynapt.R (autoreceptory)
- většina vnitřních orgánů je inervována S i PS
  - působení protichůdné -) bronchy, srdce, močový měchýř,...
  - působení obdobné -) slinné žlázy
  - pouze S -) krevní cévy
  - pouze PS -) m. ciliaris

Sympatikus

mydriáza (α)
akomodace do dálky (β)

Oko, cévy,
slinné žlázy atd

+ ino, chrono, dromo, batmotropně (β)

Srdce
Plíce

relaxace bronchů (β)

Dřen nadledvin

relaxace dutých org. (β)
kontrakce sfinkterů (α)

Játra
Pohlavní orgány

vazokonstrikce (α), dilatace (β)

Cévy

Bilaterální paravertebrální
řetězec ganglií
sympatiku

Parasympatikus

Oko

mióza,
↓NT

Slzné žlázy

stimulace slinění

Slinné žlázy

- ino, chrono, dromo, batmotropně

Srdce

bronchokonstrikce

Proxim. GIT

zvýšení tonu a motility dutých org.
uvolnění sfinkterů

Nervus vagus

Pelvicá ganglia

Distal. GIT

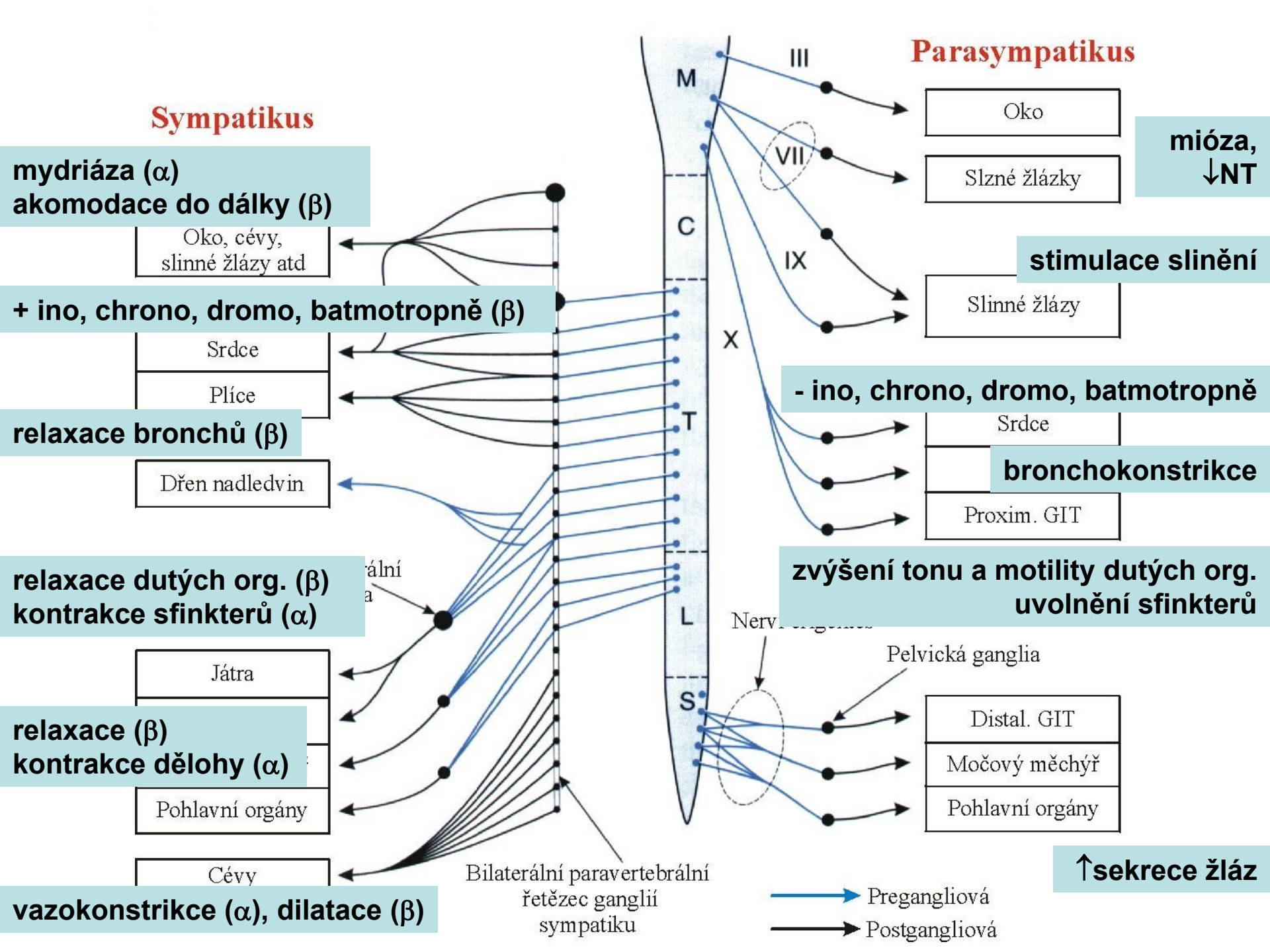
Močový měchýř

Pohlavní orgány

↑sekrece žláz

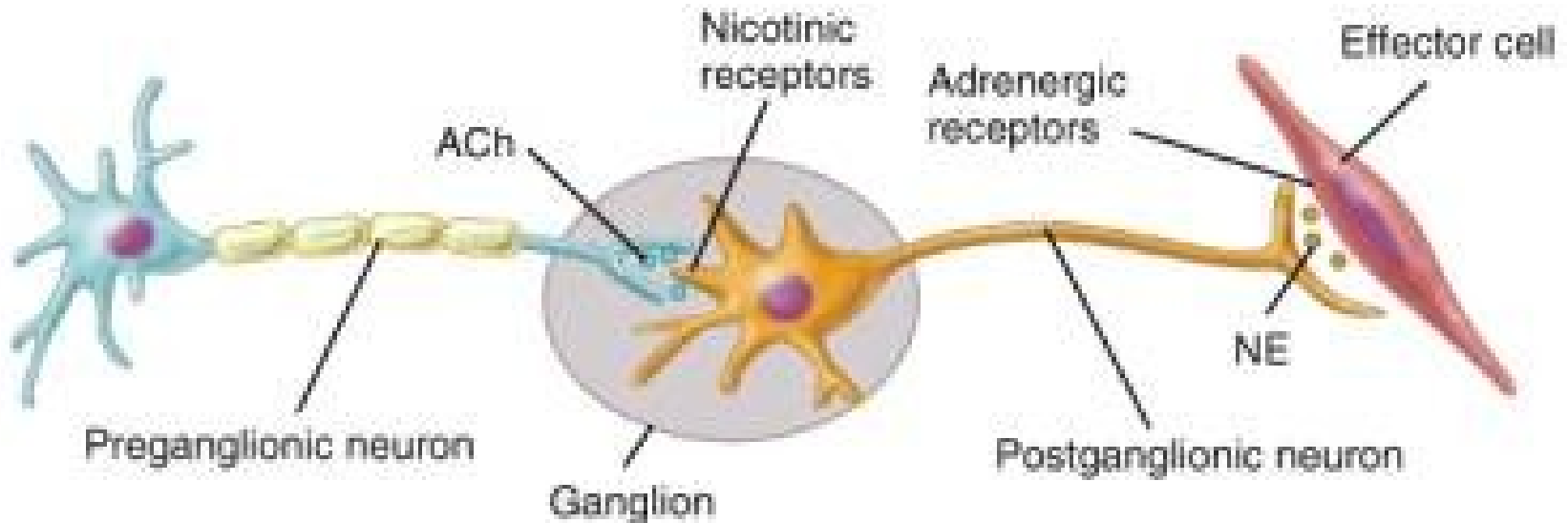
→ Pregangliová

→ Postgangliová

Sympatikus

- **thorakolumbální systém** - buněčná těla axonů v šedé hmotě hrudní a lumbální míchy
- NT a R:
  - pregangliový: **ACh** -) N_N receptor
  - postgangliový: **NA** -) α a β receptory

Sympatikus

- aktivován při stresu („fight or flight“; boj nebo útěk)
  - zrychlení srdeční činnosti, zvýšení TK a dodávky energie
- dlouhodobá stimulace vede k rozvoji patofyziologických stavů -) hypertenze, poruchy CNS

Látky ovlivňující adrenergní systém

Sympatomimetika

Sympatolytika

Přímá

- selektivní
- neselektivní

$\alpha_1, \alpha_2, \beta_1, \beta_2$

Nepřímá

$\alpha + \beta$

- inhibice re-uptake
- ↑ uvolnění mediátoru
- inhibice MAO, KOMT

Přímá

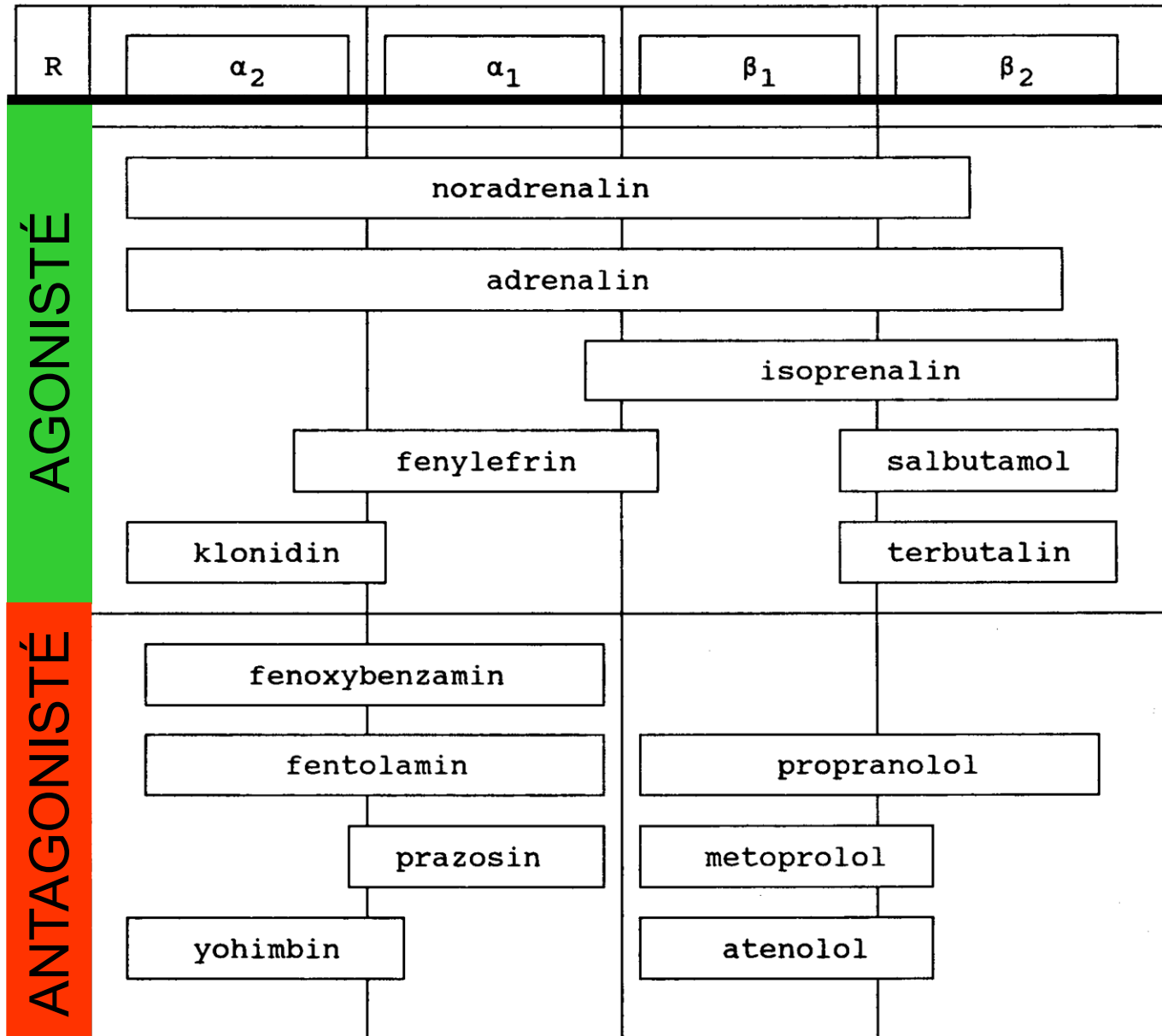
- selektivní
- neselektivní

α_1, β, β_1

Nepřímá

$\alpha + \beta$

Receptorová selektivita adrenergických receptorů:

Přímá sympatomimetika

endogenní

- **adrenalin** - β , ve $\uparrow$ konc. i α
  - stimulace fce srdce, dilatace cév příčně pruhovaného svalstva a bronchů, $\uparrow$ TK
- **noradrenalin** - α ($\uparrow$ TK), β_1 , méně β_2
- **dopamin** – D1 + D2, ve $\uparrow$ konc. i α_1 a β

exogenní

- **fenylefrin, oxymetazolin** – selektivní α_1
  - periferní vazokonstrikce -)dekongesce sliznic; $\uparrow$ TK
- **klonidin, metyldopa** - selektivní α_2
  - inhibice vyplavení mediátoru, $\downarrow$ TK
- **dobutamin** - selektivní β_1
  - $\uparrow$ frekvence a kontraktility srdce
- **fenoterol, salbutamol, terbutalin** - selektivní β_2
  - bronchodilatace

Indikace sympatomimetik

- **adrenalin**
  - resuscitace, anafylaktický šok, glaukom vazokonstringens k LA
- **noradrenalin**
  - terapie hypotenzních stavů, vazokonstringens k LA
- **dopamin, dobutamin**
  - šok, srdeční selhání
- **fenylefrin**
  - mydriatikum
- **nafazolin**
  - dekongesce sliznic
- **klonidin, metyldopa**
  - hypertenze
- **fenoterol, salbutamol, terbutalin, formoterol**
  - astma, tokolytika

Nepřímá sympatomimetika

- **IMAO** (antidepresiva)
- **Amfetamin, metamfetamin, MDMA, fenmetrazin, metylfenidát**
  - uvolňují mediátor presynapticky – aktivace α i β
  - přecházejí přes HEB, CNS stim. efekt. - euforie
    - zvyšují psychomot. aktivitu (doping)
    - anorektický efekt , sníž. chuť k jídlu stim. centra pro potravu v hypothalamu
- **Efedrin**
  - dekongesce nosní sliznice, nevýhoda - následná hyperémie se zvýšenou sekrecí
  - pomocné bronchodilatans
  - výroba metamfetaminu
- **Tyramin**
  - eliminován účinkem prvního průchodu vlivem MAO
  - při léčbě IMAO – stim. α_1 => hypertenze

Přímá α -sympatolytika

- **prazosin, doxazosin, terazosin** - α_1
  - hypertenze, močové obstrukce, BHP
- **fentolamin** - neselektivní α
- **námelové alkaloidy** - neselektivní α , přímé vazokonstrikční úč.
  - **ergotamin, ergometrin, ergotoxin** (ergokriptin+-kristin+-kornin)
  - uterotonika, migréna
  - DH-deriváty - hypertenze
  - NÚ při dlouhodobém podání
  -)ICHDK, gangrény a křeče

Přímá β -sympatolytika = β -blokátory

- **kompetitivní antagonisté** (nulová vnitřní aktivita)
- **parciální agonisté** (ISA, intrinsic sympathomimetic activity)
- **neselektivní** (β_1 a β_2 ; α)
- **kardioselektivní** (prim. blokující β_1 receptory)
- **rozpuštěnost v tucích**
  - podmiňuje průnik HEB a účinky na CNS

β -blokátory

Indikace

- KVS: hypertenze, angina pectoris, sekundární prevence IM, CHSS, supraventrikulární a komorové arytmie
- tyreotoxikóza
- glaukom ($\downarrow$ NT)
- prevence migrény

NÚ

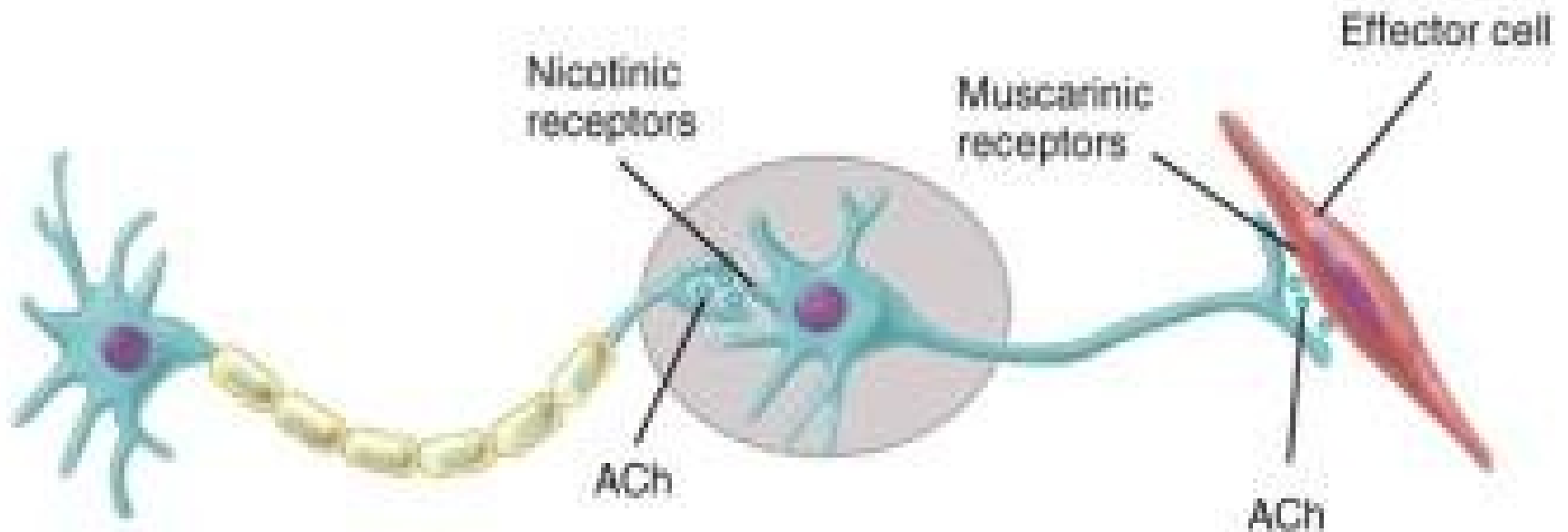
- CNS: poruchy spánku, deprese (živé až děsivé sny)
- únava, pokles fyzického výkonu, studené ruce a nohy
- bradykardie, AV–blok (KI)
- bronchokonstrikce –) KI astma
  - $\downarrow$ riziko u látek s ISA
- **rebound fenomén**

Přehled β -lytik a jejich základních vlastností:

Léčivo	selektivita	ISA	$t_{1/2}$ hod	biologická dostupnost (%)	rozpuštnost vtučích
atenolol	β_1	0	6-9	40	nizká
metoprolol	β_1	0	3-4	50	střední
esmolol	β_1	0	10min	-	nizká
labetalol	$\beta_{\alpha\alpha}$	+	5	30	střední
propranolol	β	0	3-5-6	30	vysoká
nebivolol	β	0	3-6	40	střední
pindolol	β	+	3-4	90-100	střední
bopindolol	β	+	3-4	90-100	střední
timolol	β	0	4-5	30	střední
nadolol	β	0	14-24	33	nizká

Parasympatikus

- **kraniosakrální systém** - vychází z míchy s hlavovými nervy (III, VII, IX a X) a 2. - 4. sakrálního segmentu
- NT a R:
  - pregangliový: **ACh** -) N_N receptor
  - postgangliový: **ACh** -) M receptor

Parasympatikus

- anabolický funkční stav
- orgány mají nižší funkční aktivitu
  - snížení srdeční činnosti, pokles TK
  - výjimkou je GIT - akumulace energetických zásob

Stimulace muskarinového receptoru

Orgán	Účinek
Okno m. sphincter pupillae	kontrakce – mióza (↓NT)
m.ciliaris	kontrakce- akomodace, vidění do blízka
Srdce SA uzel	↓ frekvence (- chronotropní)
síně	↓ kontraktivity (- inotropní)
AV uzel	snížená rychlost vedení (- dromotropní, prodl. refrakterní periody)
komory	↓ kontraktivity (- inotropní)
Cévy	dilatace - vyplavení NO
Dýchací cesty : svaly bronchů žlázy	bronchokonstrikce ↑ sekrece
GIT motilita	↑ motility
sfinktery	uvolnění
žlázy	↑ sekrece
Močový měchýř	
m. detrusor	kontrakce
sfinkter	uvolnění
Žlázy potní, slinné, slzné,	↑ sekrece
CNS	třes, ↑ lokomoční aktivita, zlepšení kognitivních schopností (paměť a učení)

Látky ovlivňující cholinergní systém

Mimetika

1) Anticholinergní látky (anti-N,M)
2) Antimuskarinové I. (anti-M)
= **parasympatolytika**

1) **Cholinomimetika**

2) **Parasympatomimetika (M)**

Přímá (M,N)

Nepřímá (M+N)
➤ **blokují ACHE**

Cholinomimetika přímá

- agonisté na M a N rec.
  - **acetylcholin** (ACH)
    - špatná absorpce p.o. i s.c., neprochází HEB
    - po i.v. rychle rozkládán -)hydrolýza AChE
    - pokles TK, bradykardie, srdeční blokáda až zástava
    - zčervenání, pocení, salivace, slzení, mukózní sekrece
    - nauzea, kašel, dyspnoe
    - dilatace cév: uvolnění NO
  - estery ACH: **karbachol, betanechol**
    - kvartérní N, neproniká do CNS, vyšší odolnost vůči AChE
    - stimuluje vylučování + GI trakt
    - atonie trávicího systému
    - miotikum a antiglaukomatikum
    - KI - obstrukce GIT
- I:** glaukom, postoperační a neurogenní ileus, retence moče

Parasympatomimetika

- **muskarin** (*Amanita muscaria*)
  - M-rec.
  - toxikologický význam
- **pilokarpin** (*Pilocarpus iaborandi*)
  - M-rec.
  - terciální N atom - zvýšená lipofilita, dobře prochází do CNS i do rohovky
  - zejména oftalmologie - vyvolává miózu a snižuje nitrooční tlak

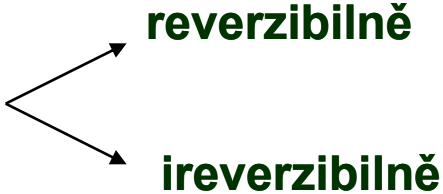

Symptomy intoxikace

- Typické pro nadměrnou stimulaci PS:
  - slinění, slzení, pocení
  - bradykardie, sklon k hypotenzi
  - ztížené dýchání (bronchokonstrikce, hypersekrece bronchiálních žláz)
  - průjem (hypermotilita a hypersekrece v GIT)
  - svalový třes
  - antidotum: **ATROPIN**

Cholinomimetika nepřímá

- blokují ACHE
  - reverzibilně
  - ireverzibilně

Reverzibilní blokátory ACHE

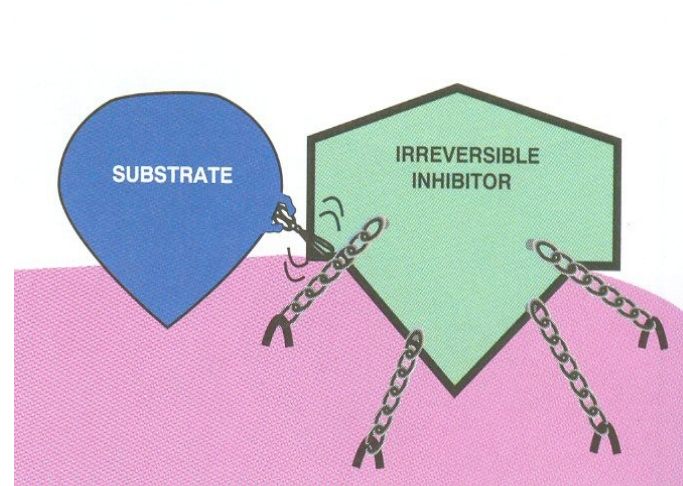
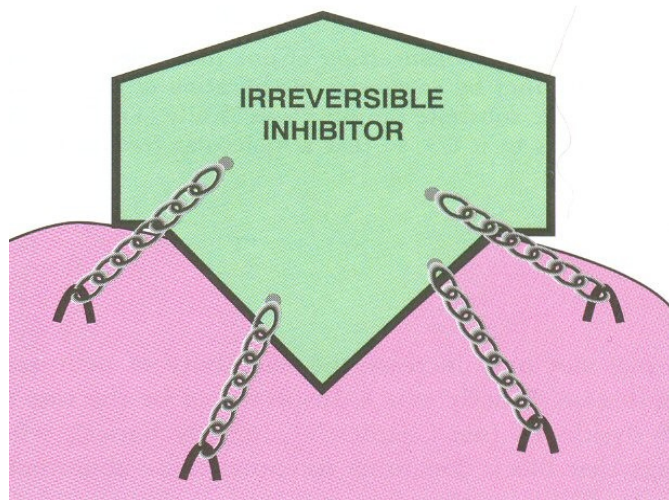
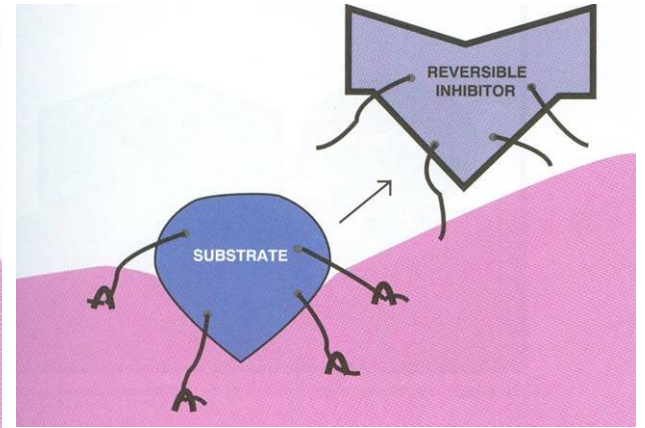
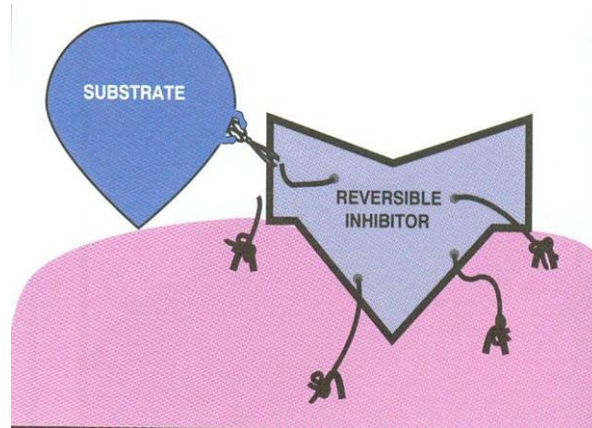
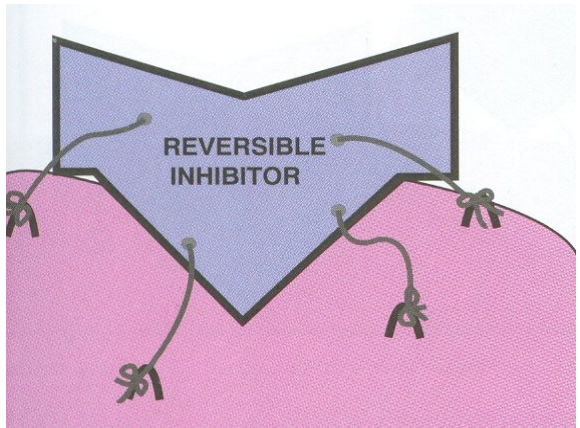
- **fyzostigmin** (HEB!), **neostigmin**, **pyridostigmin**

I: glaukom, myasthenia gravis, postoperační a neurogenní ileus

Dlouhodobé blokátory ACHE

- organofosfáty: **sarin**, **tabun**, **soman**
- rozpustnost v tucích umožňuje rychlý vstup do org., prostup HEB
- antidotum: *pralidoxim* (reaktivátor ACHE)

Nepřímá cholinomimetika - inhibitory ACHE

Solanaceae

Solanaceae

Leguminosae
Fabaceae

Parasympatolytika

- kompetitivní antagonisté ACh na M rec.
- **atropin, skopolamin**

Účinky atropinu

dávka (mg)	účinek
0,5	bradykardie, snížení slinění (suchost v ústech) a pocení
1,0	zrychlení srdeční frekvence, mírná mydriáza, zástava sekrece slin
2,0	tachykardie, mydriáza a snížená schopnost oka akomodovat (vidění na blízko)
5,0	předchozí účinky dále zesíleny, poruchy polykání, únava, bolest hlavy, poruchy mikce, snížení střevní peristaltiky (zácpa), kůže suchá a horká
≥10,0	další zesílení účinku, tep rychlý a slabý, neostré vidění, kůže červená, horká, suchá. Ataxie, neklid, excitace CNS (halucinace, delirium), kóma

Indikace

- parkinsonismus: **biperiden, benzatropin, procyclidin, diethazin**
- kinetózy: **skolopamin**
- zvýšení srdeční frekvence při bradykardii (**atropin**)
- oční lékařství: **tropikamid, cyklopentolát**
  - navození mydriázy pro dg. účely (vyšetření očního pozadí)
  - záněty v přední oční komoře (uveitis, iritis)
- GIT poruchy:
  - léčba peptického vředu **pirenzepin**
  - spasmolytika GIT – anticholinergika: **pitofenon, fempiverin, otilonium**
  - ovlivnění střevní hypermotility (průjem cestovatelů -) kombinace PS-lytika s opiátem (př. **atropin** s *difenoxylátem*; **REASEC**)
- astma: **ipratropium**
  - bronchodilatace a snížení sekrece v bronchiálním systému
- premedikace před narkózou
- nadměrné pocení
- léčba otrav inhibitory ACHE (organofosfáty), otrava houbami

Kontraindikace

- glaukom, zejména typ s uzavřeným úhlem
- hypertrofie prostaty (zesílené nebezpečí retence moče)
- paralytický ileus
- tachykardie, tachyarytmie